

Peter Altena, **Gerrit Paape (1752-1803). Levens en werken** (Dissertatie Nijmegen 2011; Nijmegen: Vantilt, 2012, 837 pp., ISBN 978 94 6004 064 1).

Met deze ‘kritisch interpreterende biografie’ van de onvermoeibaar patriotse propagandist en literator Gerrit Paape heeft Peter Altena zijn lang verwachte levenswerk voltooid. Altena geeft ons in bijna zevenhonderd bladzijden lopende tekst ‘de gehele Paape’. Minutieus beschrijft de auteur alle wendingen in het persoonlijke, professionele en politieke leven van de hoofdpersoon, die zich ontwikkelde van een eenvoudige decoratieschilder in een Delftse plateelfabriek en een al even eenvoudige parttime knecht bij de Delftse Kamer van Charitate, tot woordvoerder en propagandist van het Delftse patriotse wapengenootschap. Als amateurdichter maakte Paape met vele anderen in de jaren 1780 de wending van een religieus en vervolgens algemeen maatschappelijk georiënteerd dichterschap naar een politieke, sterk partijgebonden thematiek.

Altena is mijns inziens op zijn best als hij de literaire aspecten van Paapes talloze schrijfsels – een achterin het boek opgenomen lijst somt zo’n 140 titels van zijn hand op – analyseert en in de contemporaine sociaal-culturele context weet te plaatsen. Job, Simson en Jezus Christus zijn de helden van lijden en onverzettelijk geloof in het goede, in het vroege, sterk autobiografisch getinte, stichtelijke universum van Paape. De donder en bliksem die God daarin aanvankelijk werpt, komen in seculiere vorm veelvuldig terug in Paapes latere patriotse poëzie, zijn heilsverwachting projecteerde hij vanaf 1783-1784 op het nieuwe Eden van het patriots exercitieveld.

Zijn ware bestemming vond Paape omstreeks 1786. Vanaf dat jaar ontwikkelde hij zich tot literair satiricus, aanvankelijk op aanraden van zijn plaatsgenoot Wybo Fijnje, als vertaler van het Duits, onder andere van Wielands *Abderiten*. In zekere zin paste Paapes nieuwe leven als fulltime vertaler, maar spoedig ook als uiterst productief schrijver van satirische werken, beter bij hem dan die van patriots activist. Hij heeft altijd al liever met de pen dan met het geweer geëxerceerd, is meer partijdig geschiedschrijver, aanjager en commentator langs de zijlijn dan actief politieke speler. Met de opening van het literaire veld van de satire veranderde ook Paapes metaforiek, zo stelt Altena vast: voortaan geen lijdende, al dan niet door donder en bliksem getroffen helden meer, maar de voor fabels en satire zo goed bruikbare honden, ezels, kikkers en, natuurlijk, apen in overvloed.

Paape moest vanaf 1787 zijn rol van patriots geschiedschrijver en satirisch commentator letterlijk op afstand gaan uitoefenen, als politieke balling, eerst in

Antwerpen, dan in het dure Brussel, tenslotte met duizenden andere min of meer berooide, gevluchte patriotten in Duinkerken. In deze periode schreef hij onder veel meer zijn wijsgerige ballingschapsromans onder pakkende titels als *De Hollandsche wijsgeer in Brabant (Iets meer dan een roman)* (1788), *De vlugtende wijsgeer in Holland (Geen roman)* (1789), *De Hollandsche wijsgeer in Vrankrijk (Veel meer dan een Roman)* (1790), en, onder het van Pieter 't Hoen geleende pseudoniem J.A. Schasz, *Reize door het aapenland* (1788). Het is misschien aan de heruitgave in 1973 en de uitgebreide bespreking van dit werk door P.J. Buijnsters in 1986 te wijten dat de analyse van dit door Altena als 'geweldig', 'geestig, scherp en raadselachtig' betitelde boek enigszins tegenvalt. Waar sommige werken van Paape van duidelijk mindere literaire kwaliteit omstandig door de auteur worden besproken, moet de *Reize* het doen met een behandeling in enkele bladzijden en de weinig opzienbarende conclusie dat het apenland bij Paape in dit en enige andere werken van zijn hand 'het eigen land anders' is en dat de *Reize* altijd naar huis leidt. Het een en ander wordt gelukkig goed gemaakt met de gedegen analyse die Altena in de volgende bladzijden geeft van de aard van Paapes 'vrolijke wijsgeerte in ballingschap', waarin allerlei elementen uit zijn leven tot dan toe samen blijken te komen.

Paape en zijn gezin konden zelf pas in de loop van 1794 eraan denken naar huis te kunnen terugkeren. De lezer is dan net voorbij de helft van het boek, dat met het vorderen van de levensjaren van Paape steeds uitvoeriger en gedetailleerder lijkt te worden. Bijna veertig bladzijden gewijd aan Paapes rol – voornamelijk als *embedded* en uitgesproken partijdig journalist – bij de schermutselingen in de Oostenrijkse Nederlanden en de intocht van de Fransen in de Republiek, 85 pagina's voor Paapes zoektocht in 1795-1796 naar genoegdoening voor het hem in de voorgaande jaren aangedane onrecht (Job en Jezus zijn toch nooit ver weg): het is allemaal een beetje teveel van het goede. 'Paape slaagde er slecht in maat te houden', zo vermeldt Altena ergens, maar de auteur heeft niet kunnen voorkomen dat hij zich in dezen iets teveel met zijn object van studie heeft vereenzelvigd, al moet direct gezegd worden dat de sfeer van hooggespannen verwachting, teleurstelling, wrok en wraak onder de naar de Bataafse Republiek teruggekeerde ballingen weliswaar uitputtend, maar toch ook treffend wordt beschreven. In die zin vult Altena's boek heel goed Joost Rosendaals *Bataven!* uit 2003 aan. Waar Rosendaal een meer abstracte (en even volumineuze) analyse geeft van het verschijnsel van de patriotse ballingschap en de naweeën daarvan, laat Altena ons dat alles door de ogen van Paape en via de literaire verbeelding van zijn veelal autobiografische romanfiguren veel meer van binnenuit en in detail beleven.

Ook de beschrijving van Paapes kortstondige, want minder dan een jaar durende, activiteit als juridisch ongeschoold raadsheer in het Hof van Friesland – een benoeming die zeker gezien moet worden als een vorm van financiële compensatie voor zijn revolutionaire ijver en de als gevolg daarvan geleden schade – is bijzonder uitvoerig. Het geeft weer een boeiend beeld van de strenge, soms zelfs hardvochtige rechtspraak in Friesland in de eerste jaren na de Bataafse Revolutie, waaraan ook al snel weer een einde kwam. Het boek wordt afgesloten met een fraai hoofdstuk over de cruciale, maar nog te

weinig bestudeerde jaren waarin, na twee staatsgrepen in 1798, de Bataafse Republiek onder het Uitvoerend Bewind een periode van uitvoering en administratie intrad. Dit waren voor Paape de jaren van opflakkerende hernieuwde satirische activiteit na zijn teleurstellende Friese ervaring, onder andere in zijn *Vrolijke characterschetsen* (1797) waarin hij het verloop van de Bataafse Revolutie aan de hand van een aantal gefictionaliseerde personages schetste. Ook met het scherp satirische *De knorrepot en de menschenvriend* vergrootte Paape de kritische afstand tot het feitelijke politieke toneel aanzienlijk. Voor de teleurgestelde oud-revolutionair restte de droom als literair middel, de rol van luis in de pels van de Revolutie middels het tijdschrift *De revolutionaire vraag-al* (1797-1798), en die van de historicus-met-oog-voor poëzie in de *Onverbloemde geschiedenis van het Bataafsch patriottismus* (1798). De tijd van scherpe satire, spot en schimp was echter voorbij. En als commies van het brave Agentschap van Nationale Opvoeding kon Paape zich vanaf 1798 ook niet heel veel satirische distantie meer veroorloven.

‘De beschrijving van de levens van Gerrit Paape verrijkt de geschiedenis van de Republiek met een bijzonder verhaal’, schrijft de auteur aan het einde van zijn boek. En daarin heeft hij volkomen gelijk. Er zijn maar weinig figuren uit de revolutieperiode van wie de levensgeschiedenis, zelfs als die zo minutieus wordt uitgespeld als in dit boek, zo’n boeiende illustratie en fraaie inkleuring van en tegelijkertijd toevoeging aan het algehele beeld van de geschiedenis geeft, als dat van Gerrit Paape. Dat de vergaande concentratie op dit ene leven soms wat te ver voert en een andere keer ten koste gaat van een wat ruimere visie – om een voorbeeld te noemen: tijdgenoot en collega-satirist Pieter van Woensel wordt welgeteld één keer in het hele boek genoemd – hoeft weinig af te doen aan onze waardering voor dit fraai uitgegeven boek.

Frans Grijzenhout, Universiteit van Amsterdam